

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان طرح:

بررسی اولویتهای رفاهی و شیوه‌های برنامه‌ریزی رفاهی در

خانواده‌های منطقه ۹ شهر مشهد

استاد راهنما: دکتر سالارزاده

استاد مشاور: دکتر صدیق اورعی

دانشجو: شهیده صدیق اورعی

برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی

اسفند ۸۸

تقدیر و تشکر؛

با تشکر از استاد راهنما **جناب آقای دکتر نادر سالارزاده** که در این پژوهش بیش از پیش در محضر ایشان آموختم و تذکرات ارزشمندشان را سرلوحه کارم قرار دادم.

و با تشکر از **جناب آقای دکتر غلامرضا لطیفی** که وقت گرانقدرشان را صرف نمودند و این اثر را مطالعه کردند و زحمت داوری آنرا به عهده گرفتند، همچنان که در طول دوران تحصیل از راهنمایی‌های بی‌دریغشان بهره‌مند شدم و متحمل زحمات فراوان گشتند.

و با تشکر از استاد ارجمند **جناب آقای دکتر مجید حیدری چروده** که حضورشان در پژوهشکده علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد، نعمت و غنیمت است. ایشان هیچگاه از آموزش یافته‌های جدید به سایر اعضا مضایقه نفرموده‌اند. در اینجا بر خود لازم می‌دانم از مشاوره و راهنمایی‌ها و آموزش دلسوزانه و خالصانه ایشان-همچون همیشه- مراتب تشکر و قدردانی خود را بیان کنم. و استادی که بی‌دریغ همه نکاتی را که در کار حاضر لازم بود و احیاناً در کاربرد Spss مغفول مانده بود و یا فراموش شده بود و...آموزش داد که در ارتقا علمی اثر نقش بسزایی داشت.

«شاگردی ایشان موجب افتخار من است.»

و با تشکر بی‌پایان از دوست مهربانم **خانم دکتر مریم اسکافی** که در تمام دوران تحصیل همواره وجودش را چون معلمی دلسوز در کنار خود حس کردم و از راهنمایی‌های فراوانش بهره بردم. در این اثر نیز به مخصوصاً در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، از همراهی و همیاری ایشان استفاده نمودم «تا همیشه مدیون الطافش هستم.»

همچنین از دوست عزیز و بامحبت، خانم زهرا ساعی نیک که حضورش در بیشتر مراحل تحقیق و فراز و نشیب‌های انجام کار، به من قوت قلب می‌بخشید و آرامشم بود، تشکر و قدردانی می‌کنم. خانم ساعی دوست خوبی که رنج سفر را به تن خرید تا در جمع‌آوری داده‌ها و مصاحبه‌ها در مشهد همراهی‌ام کند، هر چند این همراهی در قبال سایر زحماتی که متحمل شد ناچیز است.

تقدیم به مادرم؛

گوهر یکدانه قلبم

او که آغوش پرمهرش مأمن طفولیتم بود
و دعای خیرش توشه‌ام در طی طریق.

تقدیم به مادرم؛

که مرارات‌های بسیار به جان خرید تا من آسوده باشم؛

چون ققنوس در عشق زبانه کشید تا پر پرواز یابم.

و تقدیم به پدرم؛

گنجینه پنهان علم و دریای بیکران مهر

پدرم:

فرزند تو بودن بزرگ‌ترین موهبت زندگی من است.
امیدوارم شایستگی آن را بیابم که سینه‌ام، مخزن معلومات و محفوظات تو گردد
و عطوفت پدران‌ات را پاسخی درخور عشقت به آموختن دهم.

فهرست مطالب :

مقدمه	۱
اهمیت موضوع	۳
ضرورت تحقیق	۳
اهداف تحقیق	۳
سوالات تحقیق	۴
مقدمه	۶
پیشینه داخلی	۶
مبانی مفهومی و نظری تحقیق	۳۰
۱- تعریف رفاه اجتماعی	۳۰
۲- رفاه امری عینی یا ذهنی؟	۳۲
۳- اهمیت و کاربرد شاخصهای رفاه	۳۵
۴- شاخصهای رفاه اجتماعی	۳۵
۵- ملاک برتری شاخصهای رفاه بر یکدیگر	۳۷
۶- شاخصهای رفاه در ایران	۳۷
۷- هدف رفاه اجتماعی و ضرورت بررسی نیازها	۳۸
۸- تعریف نیاز	۳۸
۹- انواع نیازها و اهمیت آنها از نظر مازلو	۴۴
۱۰- خود مختاری عملکردی نیازهای عالی	۴۸
۱۱- ارضای نیاز	۴۸
۱۲- پویائی نیازها	۵۲
۱۳- نظریه‌های مکمل درباره نیازها	۵۶

۱۳-۲	مفهوم بی عدالتی نسبی	۵۶
۱۳-۴	نظریه کنش پارسونز	۵۸
۱۴-۱	مرتن و امکانه‌های منطقی سازگاری با محیط	۶۱
۱۵-۱	پیدایش نیازها در کشورهای صنعتی	۶۲
۱۶-۱	انتقادات به جریانات سرمایه داری	۶۶
۱۷-۱	تفاوت ساخت اجتماعی کشورهای صنعتی با کشورهای شرق	۶۹
۱۸-۱	پیدایش نیازها در جهان سوم	۷۰
۷۲	چهارچوب نظری تحقیق	۷۲
۷۳	تطبیق مباحث نظری بر موضوع تحقیق	۷۳
۷۵	مدل علی	۷۵
۷۶	تعریف مفاهیم	۷۶
۷۹	مقدمه	۷۹
۷۹	روش تحقیق	۷۹
۷۹	جامعه آماری	۷۹
۸۰	حجم نمونه	۸۰
۸۱	روش گردآوری اطلاعات	۸۱
۸۱	روایی	۸۱
۸۱	روایی محتوایی	۸۱
۸۱	روایی بیرونی	۸۱
۸۲	روایی ملاکی	۸۲
۸۳	پایایی	۸۳

متغیرهای پژوهش	۸۵
مقدمه	۹۱
توصیف آماری داده‌ها	۹۱
سیمای پاسخگویان	۹۱
توصیف متغیرهای اصلی تحقیق	۹۲
آزمون فرضیات	۱۱۲
فرضیه اصلی اول	۱۱۲
فرضیه اصلی دوم	۱۱۳
فرضیه اصلی سوم	۱۱۶
فرضیه اصلی چهارم	۱۱۸
فرضیه اصلی پنجم	۱۲۱
فرضیه اصلی ششم	۱۲۳
فرضیه اصلی هفتم	۱۲۴
فرضیه اصلی هشتم	۱۲۶
فرضیه اصلی نهم	۱۲۷
فرضیه اصلی دهم	۱۲۹
نتایج رگرسیون رتبه ای برای متغیر وابسته	۱۳۰
۱- مقدمه	۱۳۴
۲- وضعیت جمعیتی نمونه تحقیق	۱۳۴
۳- خلاصه نتایج توصیف متغیرها	۱۳۵
۳-۱- توصیف متغیرهای زمینهای	۱۳۵

۱۳۵.....	۲-۳- توصیف متغیرهای مستقل
۱۳۶.....	۳-۳- توصیف متغیرهای وابسته
۱۴۱.....	بحث و نتیجه گیری
۱۴۲.....	پیشنهادات
۱۴۳.....	منابع و مأخذ
۱۴۶.....	پیوستها

فهرست نمودارها

فصل دوم

۳۹	نمودار ۱-۲- چهار چشم انداز در باب رفاه اجتماعی
۶۸	نمودار ۲-۲- واحدهای کنش ارادی
۸۷	نمودار ۲-۳- مدل علی

فصل چهارم

۱۰۹	نمودار ۱-۴- هیستوگرام توزیع درآمد سرانه نمونه
۱۱۱	نمودار ۲-۴- هیستوگرام توزیع پاسخگویان بر حسب میزان قناعت
۱۱۳	نمودار ۳-۴- هیستوگرام توزیع پاسخگویان بر حسب آگاهی از امکانات
۱۱۵	نمودار ۴-۴- هیستوگرام توزیع پاسخگویان بر حسب فاصله داشته ها و خواسته ها
۱۲۹	نمودار ۵-۴- پراکنش بین درآمد سرانه و سطح مادی یک
۱۳۱	نمودار ۶-۴- پراکنش بین اولویت مادی سطح ۱ با اولویت رفاهی منزلتی
۱۳۲	نمودار ۷-۴- پراکنش بین اولویت مادی سطح ۱ با اولویت رفاهی فراغتی.
۱۳۴	نمودار ۸-۴- پراکنش بین اولویت رفاهی سطح مادی یک و سطح مادی دو
۱۳۶	نمودار ۹-۴- پراکنش بین اولویت رفاهی سطح مادی یک و وضعیت اقتصادی اجتماعی
۱۳۸	نمودار ۱۰-۴- پراکنش بین اولویت رفاهی سطح مادی دو و وضعیت اقتصادی اجتماعی.
۱۴۰	نمودار ۱۱-۴- پراکنش بین وضعیت اقتصادی و تعداد اولویتهای رفاهی
۱۴۳	نمودار ۱۲-۴- پراکنش بین آگاهی و فاصله داشته و خواسته
۱۴۵	نمودار ۱۳-۴- پراکنش بین درآمد و فاصله داشته و خواسته.
۱۴۶	نمودار ۱۴-۴- پراکنش بین قناعت و فاصله داشته و خواسته
۱۴۸	نمودار ۱۵-۴- پراکنش بین قناعت و تعداد اولویتهای رفاهی

فهرست جداول

فصل دوم

- جدول ۱-۱- معرفی اجمالی اثرات بررسی شده در پیشینه ۸
- جدول ۲-۱- توزیع درصدی نوع وسیله نقلیه ۱۸
- جدول ۳-۱- ضریب همبستگی بین نگرش به رفاه و عدالت در دانشجویان فعال سیاسی ۲۰
- جدول ۴-۱- ضریب همبستگی بین نگرش به رفاه و عدالت در دانشجویان عادی ۲۰
- جدول ۵-۱- رابطه بین میزان استفاده از مقولات رفاهی و میزان رضایت از آن ۲۴
- جدول ۶-۱- اجزای مخارج زندگی، میانگین و سهم هریک از آنها ۲۷

فصل سوم

- جدول ۱-۳- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق ۱۰۰

فصل چهارم

- جدول ۱-۴- توزیع پاسخگویان برحسب جنس، رتبه اجتماعی محل سکونت، بُعد خانوار و درآمد ماهانه خانوار ۱۰۵
- جدول ۲-۴- توزیع پاسخگویان برحسب سن، منزلت شغلی، منزلت تحصیلی و وضعیت مسکن خانواده ۱۰۶
- جدول ۳-۴- توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت اقتصادی- اجتماعی ۱۰۷
- جدول ۴-۴- توزیع پاسخگویان برحسب درآمد سرانه خانوار ۱۰۷
- جدول ۵-۴- شاخصهای مرکزی و پراکندگی درآمد سرانه خانواده ۱۰۸
- جدول ۶-۴- توزیع پاسخگویان برحسب رابطه وضعیت اقتصادی اجتماعی با محل سکونت ۱۰۹
- جدول ۷-۴- توزیع پاسخگویان برحسب قناعت ۱۱۰
- جدول ۸-۴- شاخصهای مرکزی و پراکندگی میزان قناعت ۱۱۰
- جدول ۹-۴- توزیع پاسخگویان برحسب میزان آگاهی از امکانات مادی ۱۱۱
- جدول ۱۰-۴- شاخصهای مرکزی و پراکندگی میزان آگاهی از امکانات مادی ۱۱۲
- جدول ۱۱-۴- توزیع پاسخگویان برحسب فاصله داشته و خواسته ۱۱۳
- جدول ۱۲-۴- شاخصهای مرکزی و پراکندگی فاصله داشته ها و خواسته ها ۱۱۴
- جدول ۱۳-۴- توزیع پاسخگویان براساس تعداد اولویتهای رفاهی ۱۱۵
- جدول ۱۴-۴- توزیع پاسخگویان برحسب رابطه سن با تعداد اولویتها ۱۱۶
- جدول ۱۵-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب نوع اولویتها ۱۱۶
- جدول ۱۶-۴- توزیع پاسخگویان برحسب نوع اولویت اول ۱۱۷
- جدول ۱۷-۴- توزیع پاسخگویان بر حسب رابطه سن با نوع اولویتها ۱۱۸
- جدول ۱۸-۴- توزیع پاسخگویان برحسب رابطه تعداد اولویت با نوع اولویت ۱۱۸

- جدول ۴-۱۹- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - فیزیولوژیکی سطح ۱ ۱۱۹
- جدول ۴-۲۰- اولویت رفاهی خورد و خوراک بهتر ۱۲۰
- جدول ۴-۲۱- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - فیزیولوژیکی سطح ۲ ۱۲۰
- جدول ۴-۲۲- توزیع پاسخگویان بر حسب درجه اولویت تعویض وسایل منزل ۱۲۱
- جدول ۴-۲۳- توزیع پاسخگویان بر حسب درجه اولویت مهیا کردن شغل برای فرزندان ۱۲۲
- جدول ۴-۲۴- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت ایمنی ۱۲۲
- جدول ۴-۲۵- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت تعلق ۱۲۳
- جدول ۴-۲۶- توزیع پاسخگویان بر حسب درجه اولویت داشتن تفاهم در زندگی ۱۲۳
- جدول ۴-۲۷- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت احترام و منزلت ۱۲۴
- جدول ۴-۲۸- توزیع پاسخگویان بر حسب رابطه وضعیت اقتصادی اجتماعی با محل سکونت ۱۲۴
- جدول ۴-۲۹- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت خودشکوفایی ۱۲۵
- جدول ۴-۳۰- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت فراغتی ۱۲۶
- جدول ۴-۳۱- توزیع درصدی ابعاد اولویت‌های رفاهی - اولویت منزلتی ۱۲۶
- جدول ۴-۳۲- توزیع پاسخگویان بر اساس شیوه‌های برنامه ریزی رفاهی ۱۲۷
- جدول ۴-۳۳- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین وضع اقتصادی و اولویت رفاهی (مادی) فیزیولوژیکی ۱ ۱۲۸
- جدول ۴-۳۴- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین وضع اقتصادی و اولویت رفاهی (مادی) فیزیولوژیکی ۱ ۱۲۹
- جدول ۴-۳۵- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر اولویت رفاهی سطح ۱ با منزلتی ۱۳۰
- جدول ۴-۳۶- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین اولویت رفاهی سطح مادی ۱ و اولویت‌های رفاهی منزلتی ۱۳۱
- جدول ۴-۳۷- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر اولویت رفاهی سطح ۱ با فراغتی ۱۳۲
- جدول ۴-۳۸- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین اولویت رفاهی سطح مادی ۱ و اولویت رفاهی فراغتی ۱۳۳
- جدول ۴-۳۹- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر اولویت رفاهی (مادی) سطح ۱ و سطح ۲ ۱۳۴
- جدول ۴-۴۰- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر اولویت رفاهی سطح مادی ۱ و ۲ ۱۳۴
- جدول ۴-۴۱- نتایج آزمون تحلیل واریانس بین دو متغیر وضعیت اقتصادی اجتماعی و نیازهای مادی سطح ۱ ۱۳۵
- جدول ۴-۴۲- آماره های آزمون تحلیل واریانس برای متغیر وابسته سطح مادی ۱ ۱۳۶
- جدول ۴-۴۳- نتایج شفه برای معنی داری تفاوت میانگین پایگاهها بر حسب نمره اولویت‌های مادی سطح ۱. ۱۳۷
- جدول ۴-۴۴- نتایج آزمون تحلیل واریانس بین دو متغیر وضعیت اقتصادی اجتماعی و نیازهای مادی سطح ۲ ۱۳۷
- جدول ۴-۴۵- آماره های آزمون تحلیل واریانس برای متغیر وابسته سطح مادی ۲ ۱۳۸
- جدول ۴-۴۶- نتایج شفه برای معنی داری تفاوت میانگین پایگاهها بر حسب نمره اولویت‌های مادی سطح ۲ ۱۳۹
- جدول ۴-۴۷- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر وضعیت اقتصادی و تعداد اولویت‌های رفاهی ۱۳۹
- جدول ۴-۴۸- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر وضعیت اقتصادی و تعداد اولویت‌های رفاهی ۱۴۰
- جدول ۴-۴۹- نتایج آزمون دو متغیره مربع کای بین شیوه ها و وضعیت اقتصادی اجتماعی ۱۴۱
- جدول ۴-۵۰- جدول توافقی بین دو متغیر شیوه های برنامه ریزی و وضعیت اجتماعی و اقتصادی ۱۴۲
- جدول ۴-۵۱- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر آگاهی از امکانات و فاصله داشته و خواسته ۱۴۳
- جدول ۴-۵۲- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر آگاهی و فاصله داشته و خواسته ۱۴۴
- جدول ۴-۵۳- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر آگاهی و فاصله داشته و خواسته ۱۴۴

۱۴۵	جدول ۴-۵۴- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر درآمد و فاصله داشته و خواسته
۱۴۶	جدول ۴-۵۵- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین قناعت و فاصله داشته و خواسته
۱۴۷	جدول ۴-۵۶- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر قناعت و فاصله داشته و خواسته
۱۴۷	جدول ۴-۵۷- نتیجه ضریب همبستگی پیرسون بین قناعت و تعداد اولویتهای رفاهی
۱۴۸	جدول ۴-۵۸- نتیجه آزمون رگرسیون دو متغیره بین دو متغیر قناعت و تعداد اولویتهای
۱۴۹	جدول ۴-۵۹- نتایج اطلاعات برازش مدل
۱۴۹	جدول ۴-۶۰- مدل نیکویی برازش
۱۵۰	جدول ۴-۶۱- آماره های مجذور خی
۱۵۰	جدول ۴-۶۲- برآوردهای مقادیر پارامتر
۱۵۱	جدول ۴-۶۳- آزمون خطوط موازی

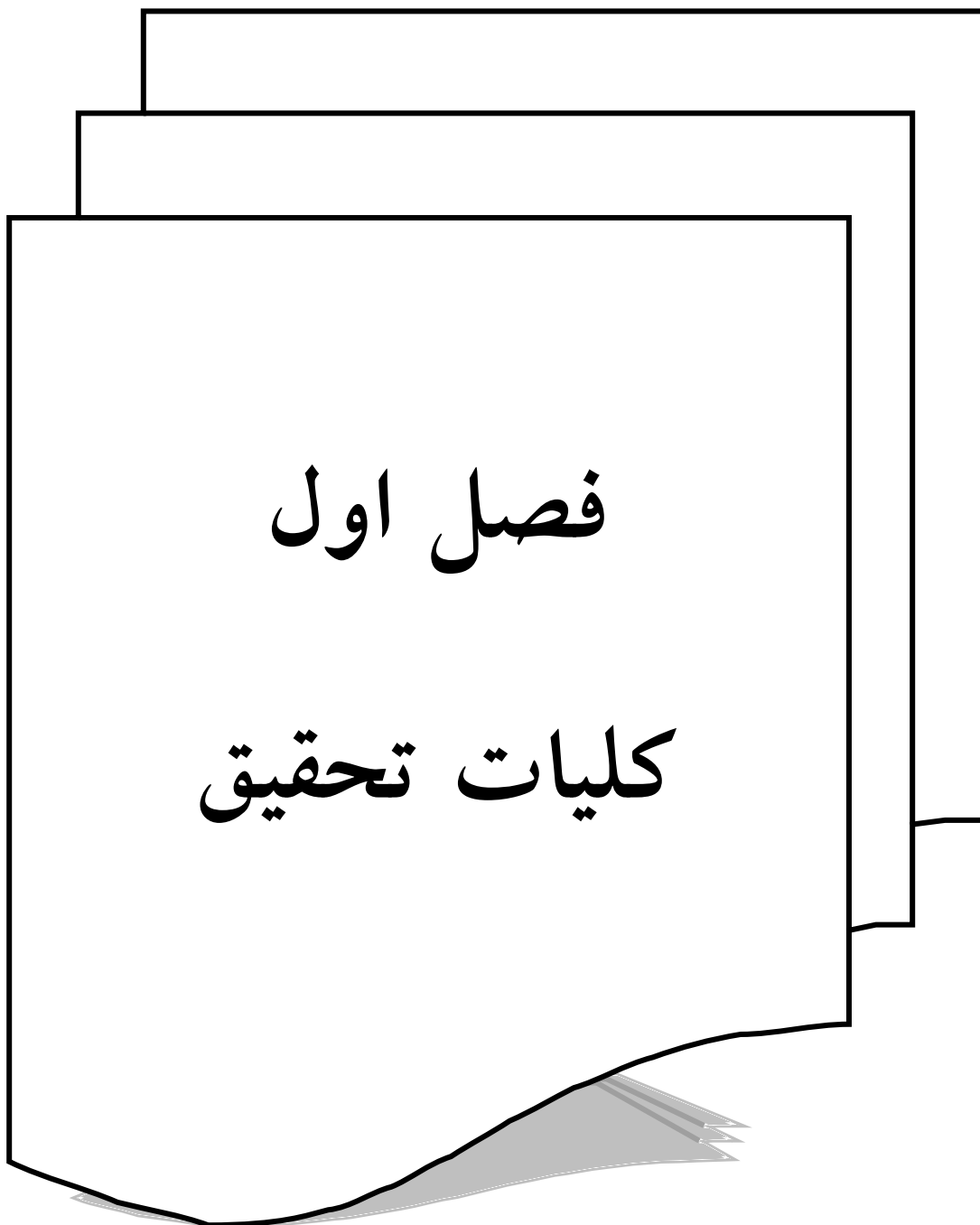
فصل پنجم

۱۵۷	جدول ۵-۱- توزیع پاسخگویان بر حسب نوع اولویتها
۱۵۸	جدول ۵-۲- توزیع پاسخگویان بر حسب نوع اولویت اول
۱۵۹	جدول ۵-۳- توزیع درصدی ابعاد اولویتهای رفاهی- فیزیولوژیکی سطح ۱
۱۶۰	جدول ۵-۴- توزیع پاسخگویان براساس شیوههای برنامه ریزی رفاهی
۱۶۱	جدول ۵-۵- خلاصه آزمون فرضیات

چکیده

امروزه تلقی از رفاه دگرگون شده است و بیشتر از شاخصهای عینی، شاخصهای ذهنی رفاه (آسودگی و آرامش) مدنظر است. رفع نیازها و برآورده شدن آرزوها منجر به احساس رفاه می‌شود. با توجه به گوناگونی نیازها، هر خانواده برحسب تجربه و امکاناتش، اولویتهای رفاهی متفاوتی دارد و از سوی دیگر بسته به تواناییها و شرایط محیطی، شیوه برنامه‌ریزی‌اش برای تحقق اولویتهای رفاهی نیز متفاوت است. سوال اصلی در تحقیق حاضر، شناسایی اولویتهای رفاهی خانواده‌ها و شیوه‌های برنامه‌ریزی رفاهی آنان می‌باشد. نظریه راهنمای این تحقیق، نظریه سلسله مراتبی بودن نیازها (مازلو) است که با نظریه کنش ارادی پارسونز و الهاماتی از نظریه آنومی مرتن تکمیل شده است. فرضیه اساسی تحقیق عبارت است از: هرچه امکانات اقتصادی خانواده بیشتر باشد، اولویت رفاهی آنان از سطح نیازهای مادی ساده به سطح نیازهای مادی با کیفیت بهتر و سپس به سطح نیازهای غیرمادی ارتقاء می‌یابد و دیگر اینکه شیوه‌های برنامه‌ریزی تحت تأثیر امکانات ارائه شده در ساختار اجتماعی است. جامعه آماری این تحقیق خانواده‌های منطقه ۹ شهر مشهد است. شیوه نمونه‌گیری ترکیبی از نمونه‌گیری طبقه‌ای و خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۱۲۰ خانواده بدست آمد. ابزار اندازه‌گیری، مصاحبه و مشاهده بوده است تا از آقاء نیازها جلوگیری شود. روایی محتوایی و ملاکی و دو بعد پایایی (آزمون - آزمون مجدد و تعادل)، مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اولویت رفاهی ۶۵٪ خانواده‌ها، نیازهای مادی اولیه و نیازهای مادی با کیفیت بهتر است و هرچه وضع اقتصادی افراد بهتر شده است اولویت آنان از سطح ۱ به ۲ تغییر کرده است. در شیوه برنامه‌ریزی نیز ۶۴٪ خانواده‌ها، از سپرده‌گذاری بانکی برای اخذ وام استفاده می‌کنند و مهمترین شیوه بعدی، خرید قسطی کالاهاست. همچنین میزان قناعت، با تعداد و نوع اولویتهای رابطه دارد. امید است که در این باره تحقیقات بیشتری با روشهای کیفی صورت گیرد.

مفاهیم کلیدی: رفاه، اولویتهای رفاهی، نیازها، شیوه‌های برنامه‌ریزی رفاهی.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

در آغاز که اصطلاح رفاه اجتماعی^۱ مطرح شد، رفاه اجتماعی را حالتی می دانستند که در آن کلیه افراد جامعه از آنچه تأمین کننده نیازشان است، برخوردار باشند.

تا دهه ۱۹۸۰ رفاه اجتماعی را عبارت از مجموعه قوانین و مقررات، برنامه ها و خدمات سازمان یافته ای می دانستند که هدف آن تأمین نیازهای اساسی افراد جامعه بود (طالب، ۱۳۸۱: ۲۳).

لیبرالهای کلاسیک که اولین ارائه کنندگان بحث جدی در مورد مفهوم رفاه هستند، حدود معنایی این مفهوم را محدود به کامیابی و آسایشی می کنند که افراد در مبادلات بازار به دست می آورند (باری، ۱۳۸۰: ۲۲-۲۱).

در دهه ۱۹۹۰ وسیعترین معنای رفاه اجتماعی، مجموعه شرایطی تلقی می شود که در آن رضایت و خشنودی انسان در زندگی مطرح است و از رفاه به عنوان وضعیت مناسب زندگی انسان یاد می شود. رفاه انسان وقتی وجود دارد که افراد، خانواده ها، انجمن ها و جوامع، درجاتی از بهبود اجتماعی را تجربه نمایند. متضاد رفاه چیزی است که ریچارد تیتموس^۲ آن را بدبختی اجتماعی می نامد (میجلی، ۱۳۷۸: ۵).

در این برداشت از رفاه اجتماعی تحول اساسی مشاهده می شود. یعنی از پدیده ای از جنس فعالیت و اقدامات به پدیده ای از جنس شرائط و حالات تبدیل شده است. بعلاوه مفاهیم جدیدی نظیر فرصت های اجتماعی و رضایت اجتماعی نیز به آن وارد شده است. براین اساس، توجه به نیاز حوزه وسیع تری به خود گرفته است. نیاز مادی و معنوی، نیاز محسوس و نامحسوس و عمق نیاز و خلاصه رضایت اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است (طالب، ۱۳۸۱: ۲۳-۲۴).

اگر درصدد تأمین رفاه اجتماعی هستیم باید نیازهای افراد، خانواده ها، گروهها و جوامع رفع شود، سه جنبه، یعنی رفع مشکلات جامعه، برخورد با نیازها و ایجاد فرصت ها، همه با هم ترکیب می شوند تا نیازهای اساسی جامعه را در بگیرند و به وضعیتی از بهبود و رفاه دست یابند. وقتی تمام این ابعاد تأمین شد، خانواده، گروه و جامعه، از سطح رضایت بخش رفاه بهره می برند (میجلی، ۱۳۷۸: ۶).

^۱ Social welfare

^۲ Richard titmouse

بیان مسأله

انسان نیازها و حوائجی دارد که برای زندگی و ادامه آن باید برآورده شوند. با این وجود تمامی نیازها از یک نوع نیستند. دسته ای از آنها ضروری و اساسی اند و نیازهای پایه را تشکیل می دهند از قبیل غذا، پوشاک، مسکن و بهداشت و... علاوه بر این دسته از نیازها، نیازهای اساسی دیگری نیز وجود دارند که به کمک و بوسیله دیگران ارضاء می شوند. این نیازها عبارتند از نیاز به تماس، صحبت، درد دل و... و یا به عبارت دقیقتر نیاز به "روابط اجتماعی" که بدون آنها زندگی امکان پذیر نیست.

بسیاری از اوقات نیازها در پی "مقایسه با دیگران" بوجود می آید. همچنین افراد یا گروههای مرجع می توانند خواسته های جدیدی در انسان برانگیزند. هوندریش^۱ احساس بی عدالتی نسبی را یکی از مهمترین دلایل بوجود آمدن نیازها می داند. واقعیتی که انسانها عموماً در رابطه با دیگران احساس نیاز می کنند (رفیع پور، ۱۳۷۰: ۴۰).

برای برآورده ساختن هر نیاز ابزار و وسیله ای لازم است به عنوان مثال برای اینکه لباس گرمی داشته باشیم ابتدا باید مقدار پول لازم برای خرید آن فراهم باشد تا بتوانیم بوسیله آن پول، لباس گرم را خریداری کنیم. لذا وسیله ارضاء نیاز خود تبدیل به نیاز می شود و فرد نسبت به داشتن آن نیز احساس نیاز می کند. این نیاز به ابزار و وسیله ارضاء نیاز، همانی است که به آن نیاز ثانویه گفته اند.

در واقع وقتی احساس نیاز بوجود می آید در جهت یافتن وسیله ارضاء آن نیاز برمی آیم و بعد از یافتن وسیله، نسبت به آن وسیله نیز احساس نیاز می کنیم.

نگاه یکسان و کلیشه ای به همه اشخاص با همه تفاوتهایی که در بینش و احساس دارند، و تلاش برای تعیین حداقل استانداردهای عینی رفع نیازهای اولیه - اگر چه در گام اول لازم و مفید است - برنامه ریزی را از درک واقعیت اجتماعی - فرهنگی رفاہ باز می دارد تا حدی که یا نارضایی های مردم را فهم نمی کند و یا ابراز این نارضاییها را به زیاده خواهی تفسیر می کند.

احساس آرامش و لذت بعد از ارضاء نیاز حاصل می آید مخصوصاً که بطور معمول ارضاء نیاز با تلاش خود فرد و مشارکت وی در جهت ارضاء آن نیاز همراه است و خود این عامل در تولید رضایت و لذت موثر است. رفاہ و آرامش که امری فراتر از ارضاء نیاز است، به احساس بعد از ارضاء نیاز گفته می شود. آسودگی در نتیجه بی نیازی بدست می آید تا زمانی که احساس کمبود و احتیاجی در بین است، احساس ناامنی و ناآسودگی نیز برقرار است و در صورت ارضاء نیاز جمعیت خاطر و آرامش برقرار می گردد. البته باید توجه داشته باشیم که این احساس آرامش و لذت و آسودگی تا زمانی پایدار است که نیاز جدید بوجود نیامده باشد و این سیر انبساط نیازها پیوسته جاری است لذا تعادل در ارضاء نیازها امری مهم و قابل برنامه ریزی است.

مسأله اصلی تحقیق حاضر دستیابی به درکی مستقیم و معتبر از نیازهای جامعه آماری است و تفاوت آن نزد اشخاص و قشرهای گوناگون است.

^۱Hondrich

گاهی بین دو یا چند نیاز تراحم بوجود می آید بدین معنی که نمی شود هر دو نیاز را با هم ارضاء نمود و یکی مانع دیگری است در اینجا باید بین دو یا چند نیاز که با هم تراحم دارند یکی از نیازها انتخاب و اولویت بندی شود و طبق آن ترجیح، عمل و اقدامات مورد نیاز برای ارضاء نیازها نیز اولویت بندی شود. طبیعی است که در چنین موقعیتی نیازی اولویت می یابد و مقدم می شود که اهمیت بیشتری دارد به عبارتی ملاک ترجیح و اولویت نیازها درجه اهمیت آنهاست. هر نیازی که اهمیت بیشتری داشته باشد حق تقدم خواهد داشت. نیازها و ارجحیت آنها تا حدود زیادی تابع ارزشها و هنجارهایی هستند که محیط و جامعه خاص به انسانها می دهد. از سویی امکانات و وسایل ارضاء نیاز در بین افراد مختلف جامعه متفاوت است. به عبارت دیگر نیازهای ارضاء شده افراد گوناگون جامعه در یک لحظه معین، متفاوت است و برنامه و نقشه افراد گوناگون در ارضاء نیاز، در لحظه معین و نیز در تراحم نیازهای آنان در این لحظه، متفاوت خواهد بود. بنابراین اولویت های رفاهی اشخاص گوناگون، در لحظه معین متفاوت است. شناخت اولویت های رفاهی اشخاص و طبقه بندی آن برای شناخت جامعه و نیز برای برنامه ریزی های گوناگون ضروری است.

اهمیت موضوع

رفاه و آرامش حاصل ارضاء نیازهاست. بررسی و فهم اولویت های رفاهی اشخاص گوناگون، از اهمیت بسیاری برخوردار است زیرا رضایت از زندگی را به دنبال دارد و زمینه ارتباط سالم و موثر اجتماعی را به وجود می آورد و در نتیجه بسیاری از مشکلات اجتماعی را کاهش می دهد.

ضرورت تحقیق

تحقیق درباره نیازهای واقعی قشرهای مختلف مردم از نگاه خودشان، به شناخت جامعه کمک می کند، امکان نوعی از برنامه ریزی های اقتصادی- اجتماعی را فراهم می کند که بر پایه شناخت تجربی و واقعی باشد. از سوی دیگر با توجه به اولویتهای رفاهی و طبقه بندی آنها و مقایسه گروههای مختلف اجتماعی، می توان تا حدودی از نیازآفرینی جلوگیری کرد. همانطور که بررسی شیوه های برنامه ریزی و ارضاء نیازها، ساخت نظام اجتماعی و سطح فعلی افراد آن را مشخص می کند.

اهداف تحقیق

اهداف اصلی تحقیق:

- ۱- شناخت اولویت های رفاهی و
- ۲- شیوه های برنامه ریزی رفاهی خانوار های منطقه ۹ شهر مشهد می باشد.

سوالات تحقیق

- ۱- افراد مختلف با موقعیتهای اقتصادی و اجتماعی متفاوت، چه نیازهای رفاهی دارند؟
(اکنون با چه چیزی احساس آسایش، آرامش و خوشبختی می کنند؟)
- ۲- سلسله مراتب اولویت های رفاهی اشخاص گوناگون چگونه است ؟
(اکنون در درجه اول با چه چیزی احساس آسایش، آرامش و خوشبختی می کنند؟ و در درجه دوم با چه چیزی؟ و در ...)
- ۳- شیوه های برنامه ریزی رفاهی افراد چگونه است؟
(افراد برای دستیابی به احساس آسایش، آرامش و خوشبختی چه نقشه ای دارند و چه اقداماتی انجام می دهند؟)
- ۴- آیا شیوه های برنامه ریزی (نقشه) افراد جهت دستیابی به اولویت های رفاهی، با تفاوت موقعیت اقتصادی، اجتماعی آنان، متفاوت است؟
- ۵- میزان فاصله داشته ها با خواسته های اشخاص چقدر است؟

فصل دوم

ادبیات تحقیق

مقدمه

در این فصل شامل چند بخش است. ابتدا به بررسی و واکاوی پیشینه داخلی تحقیق می پردازیم که در انتهای آن نقد و بررسی از ۱۱ مورد پیشینه بررسی شده و تفاوت این تحقیق و مزیت آن نسبت به مطالعات صورت گرفته قبلی تشریح گردیده است. مبانی مفهومی و سپس نظری تحقیق بخش بعدی این فصل را تشکیل داده است که در آن ابتدا معنی رفاه و اولویتهای رفاهی از دیدگاههای مختلف آمده است و در بخش بعدی ارتباط رفاه و اولویت رفاهی با نیاز، انتظار و متغیرهای دیگری که به عنوان متغیر مستقل تحقیق استخراج گردیده است. و در انتهای فصل چارچوب تئوریک با ترکیبی از تئوریهای تحقیق و پیشینه داخلی و شمای ساده ای از مدل مورد بررسی می آید.

پیشینه داخلی

در این بخش از ادبیات نظری به بررسی پیشینه داخلی می پردازیم. با جستجو در سایتهای اینترنتی، مجلات و مقالات تخصصی، و انواع منابع مختلف موجود در زمینه موضوع رساله تنها به یازده اثر برخوردیم که ارتباط خیلی مستقیم با موضوع ندارند لذا فقط از باب نزدیکی به موضوع به آنها اشاره می شود. بنابراین در این بخش، ابتدا معرفی مختصری از آثار مطالعه شده ارائه می گردد، پس از آن اثرات به ترتیب نزدیکی به موضوع مرتب و به موارد مهم در هر اثر اشاره می گردد. بیشترین استفاده از تحقیق نهم شده است که از آن عناوین برخی از نیازها را بدست آوردیم. در نهایت به نقد و بررسی و تفاوت موضوع این رساله با اثرات قبلی خواهیم پرداخت.

جدول ۱-۱ - معرفی اجمالی اثرات بررسی شده در پیشینه

ردیف	عنوان اثر	نوع اثر	سال اجراء	محل اجراء
۱	بررسی وضعیت امور رفاهی معلمان آموزش و پرورش و رابطه آن با رضایت شغلی	رساله ارشد برنامه ریزی رفاه	۱۳۸۴	شهر مشهد
۲	بررسی عوامل موثر بر رضایت از زندگی معلمان	رساله ارشد برنامه ریزی رفاه	۱۳۸۳	شهر زنجان
۳	بررسی رابطه بین نگرش به عدالت اجتماعی و نگرش به رفاه اجتماعی	رساله ارشد برنامه ریزی رفاه	۱۳۸۳	دانشگاه علامه طباطبایی
۴	بررسی تأثیر قومیت بر اندازه شاخصهای رفاه اجتماعی	رساله ارشد برنامه ریزی رفاه	۱۳۸۶	استانهای کردستان، مرکزی و زنجان
۵	بررسی میزان کیفیت زندگی و رابطه با رضایت از زندگی	رساله کارشناسی علوم اجتماعی	۱۳۸۶	شهر مشهد
۶	بررسی بین وضعیت رفاه و رضایت شغلی کارکنان سازمان تأمین اجتماعی	رساله ارشد برنامه ریزی رفاه	۱۳۸۳	استان تهران
۷	عاملهای تعیین کننده ی فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی سیستان	مقاله پژوهشی	۱۳۸۳	شهرستان زابل
۸	رابطه رفاه اجتماعی و فرهنگ شهادت طلبی	رساله کارشناسی علوم اجتماعی	۱۳۷۸	دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی مشهد
۹	اولویت گذاری نیازهای جوانان ۲۴-۱۵ ساله	رساله ارشد علوم اجتماعی	۱۳۸۳	دانشگاه فردوسی مشهد
۱۰	بررسی عوامل موثر بر ایستارهای مصرفی زنان متأهل ۴۵-۲۵ ساله و تأثیر این ایستارها بر مصارف واقعی خانوار	رساله ارشد علوم اجتماعی	۱۳۷۹	شهر مشهد
۱۱	بودجه و رفاه خانواده در شهر تهران: مطالعه ای جامعه شناختی از کیفیت زندگی خانواده	مقاله علمی پژوهشی	۱۳۸۶	شهر تهران

۱- عنوان: اولویت گذاری نیازهای جوانان ۲۴-۱۵ ساله در شهر مشهد

محقق: صغری نیازی، کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی
استاد راهنما: دکتر غلامرضا صدیق اورعی

زمان: ۱۳۸۳

هدف: شناخت اولویت بندی نیازهای جوانان از نظر خودشان

سوال: به نظر جوانان کدامیک از نیازهایشان مهمتر است؟

روش تحقیق: پژوهش حاضر از نوع مطالعات مقطعی و پهنانگر است که در سطح جامعه شناسی خرد انجام شده است.

جامعه آماری: کلیه دانشجویان دانشگاه فردوسی (اعم از دختر و پسر، مجرد و متأهل، روزانه و شبانه، بومی و غیربومی در رشته های مختلف)

شیوه نمونه گیری: تصادفی ساده

ابزار گردآوری داده ها: مقایسه های زوجی است. این تکنیک برای رسیدن به اولویتها، کاربرد دارد. بدین شرح که از مخاطب سوال می شود که X مهم تر است یا Y ؟ X مهم تر است یا Z ؟ و X مهم تر است یا M ؟
متغیر وابسته: سلسله مراتب نیازها

در این پژوهش، سلسله مراتب نیازهای جوانان در یازده مرحله صورت گرفت. بدین شرح که:

۱- ابتدا لیستی از انواع نیازهای انسان که شامل ۹۵ نیاز می باشد با توجه به الگوی نیازها از دیدگاه مازلو تهیه شد.

۲- نیازهای مذکور دو به دو با هم مقایسه شدند (مقایسه زوجی)

۳- از دانشجویان مختلف دختر و پسر خواسته شد که اولویت گذاری را در این مقایسه ها انجام دهند

۴- سپس مقایسه های زوجی جمعاً به صورت یکی یکی بر روی فیش نوشته شد

۵- مقایسه های زوجی هریک از نیازها که عبارتند از غذا، آب، خواب و ... به صورت جداگانه مرتب شد.

۶- فیش های مربوط به هر نیاز مثلاً فیش هایی که مقایسه زوجی نیاز به غذا با سایر نیازها را دربرمی گیرد، به دو دسته تقسیم شد:

۱- فیشهایی که در مقایسه نیاز غذا با سایر نیازها، نیاز به غذا در درجه دوم اولویت قرار می گیرد.

۲- فیشهایی که در مقایسه بین نیاز غذا با سایر نیازها، نیاز به غذا در درجه اول اولویت قرار می گیرد.

۷- در این مرحله دسته اول مرحله سوم با توجه به یک ملاک به دو دسته تقسیم می شود و ملاک همان نیازی است که با توجه به لیست اصلی نود و پنج نیاز از همه قبلتر است، به عنوان مثال اگر در دسته اول هم نیاز به خواب باشد هم نیاز به احترام، ملاک مورد نظر نیاز به خواب است. با توجه به این ملاک دو دسته پدید می آید؛ دسته اول نیازهایی که از ملاک مذکور مهمترند و نسبت به آن اولویت دارند و دسته دوم نیازهایی که از ملاک مورد نظر کمتر اهمیت دارند.